

Translation from English to Turkish**Birlikte Yürümek: Paradigmatik Sosyal Fenomen****Walking Together: A Paradigmatic Social Phenomenon**

Author / Yazar: Professor Margaret Gilbert / University of California, Irvine

Translator / Çevirmen: S. Gül Erdim / Bilkent University

Birisinden çağdaş sosyal bilimler felsefesinin standart kaygılarını karakterize etmesi istenecek olursa, muhtemelen akla iki farklı problem alanı gelecektir. Bunlardan ilki, büyük anlamda yöntem ile ilgilidir ve şu anahtar soruları içerir: Doğa bilimlerinin yöntemleri sosyal fenomenler çalışmalarına uygun mudur? Tam anlamıyla sözde sosyal 'bilim' olabilir mi? İkinci problem alanı ise ontolojinin konusudur. Genelde ortaya çıkan soru bağlantısal olandır. Kabaca, insan sosyal grupları ile onlara mensup olan bireylerarasındaki ilişki nedir? Gruplar basitçe birey yığınları mıdır, değilse nedir?

Genellikle yukarıdaki sorulara odaklananlar nispeten belirsiz olan sosyal fenomenin doğasının sezgisel bir anlayışı ile genel olarak; sosyal gruplarla ise özel olarak çalışma eğilimindedir. Her ne kadar belirli amaçlar için bu eğilimi tümüyle kavramak gerekli olmasa da bu soruların tartışılmasının faydalı olabileceğini düşünenler olabilir. Bu yüzden sosyal bilimler felsefesi için önemli bir görevin, sosyal fenomenlere yönelik olan merkezi sezgisel kavramlarımızın ayrıntılı bir şekilde ifade edilmesi olduğunu varsaymak akla yatkındır.

Bu makalede bu görev için önemli olan sosyal grup ya da genel olarak bütünlük kavramını ele alacağım. Gündelik, kafa karıştırıcılıktan uzak, genel bir konseptle odaklanarak başlayacağım, ki bu konsept: 'Birlikte yürümek'tir. Makale görece bağımsız tartışma yoluyla *On Social Facts* (Londra,1989) kitabımdaki bazı fikirleri sunmayı amaçlamaktadır.¹

I. SOSYAL GRUPLAR HAKKINDA BİR ÖNERİ

Sosyolog George Simmel şöyle yazdı:

"Toplumsallaşma¹ kabaca, [sosyal grup oluşturma süreci] anlık bir araya gelip yürüyüşe çıkmaktan aile kurmaya kadar... otel ziyaretçilerinin geçici olarak toplanmasından ortaçağ loncasının samimi bağlarına kadar."²

¹(çev.) Burada 'toplumsallaşma' 'sociation' kelimesinin karşılığı olarak 'society' yani toplum kelimesinin köküne sadık kalınması açısından toplumsallaşma olarak çevirilmiştir. Daha detaylı karşılaştırma için yazarın belirttiği kaynağa bakılmalıdır.

Bu birazdan açıklayacağım gibi, kendi sebeplerimden ötürü destekleyeceğim bir fikri akla getiriyor.

Bu fikir sosyal grupların genelini birlikte yürüye çıkmak gibi küçük skaladan inceleyerek keşfedebileceğimizdir. Bu fikir birisiyle yürüyüşe çıkmanın ne olduğunu görece kolay anlaşılabilir yapabildiği sürece cazibeli.

Sosyologlar ve diğerleri sosyal gruplar hakkında örnek vermeye kalkıştıklarında bunu sadece dayanıklı ve karmaşık fenomenler olan aileler, loncalar, ordular ve hatta uluslar üzerinden yapmaya eğilimlidir. Birlikte yürüyüşe çıkmak fenomeni ile aileler, ordular vs. arasındaki önemli ayrımlar açık bir şekilde çizilebilir. Öyle ki bu küçük skalada Simmel'in de yukarıda değindiği gibi, yürüyüşe çıkan ve muhabbet eden insanlar kendilerini sosyologların listesinde bulabilirler. Şimdi savunacağım üzere, bunun için iyi bir neden vardır.

Daha net bir şekilde ifade etmek gerekirse, 'paylaşılan eylem' konseptlerimizin analizi, sosyal grupları oluşturan bir yapıyı ortaya çıkarır. Bu kapsamda birlikte yürüyüşe çıkmak sosyal fenomenlerin genel paradigması olarak düşünülebilir.

Birlikte yürüyüşe çıkmanın ne demek olduğu hakkında belli bir yaklaşımı savunarak başlayacağım ve tartışmanın en önemli kısmı burası olacak. Sonrasında genel olarak sosyal grupların da akla yatkın bir açıklamasının benzer terimlerle verilebileceğini savunacağım. Bu uzunlukta bir makalenin biraz kabataslak olmasıysa kaçınılmazdır.³

II. BİRLİKTE YÜRÜMEK: ÖN HAZIRLIKLAR

İki insan ne için birlikte yürüyüşe çıkar? Tek başına yürümeye çıkan bir kişiyi ele alarak başlayalım ve ardından, bu kişinin ve bir başkasının birlikte yürümeye çıktığını söyleyebilmemize hangi minimum ilavenin sebep olabileceğini bulalım.

Sue Jones'un kendi başına Horsebarn yolunda yürümek için dışarıda olduğunu düşünelim. Sue birdenbire siyah pelerinli bir adamın bir adım ötesinde yürümeye başladığını fark eder. Adamın Sue'ye fiziksel yakınlığı birlikte yürüdüklerini gösterecek kadar yakın değildir. Bu durum Sue'yu bariz bir şekilde rahatsız edebilir çünkü birlikte yürümüyorlardır ama adam yine de ona çok yakındır.

Bundan Sue'nun memnun olması da mümkündür tabi ki. Sue adamı hatırlıyordur. O, Jack Smith'tir ve onu tanımak ister. Sue onun bir şey söylemesi için bekler. Jack de aynı durumdadır. Böylelikle ikisi de bunun devam etmesini isteyerek birbirlerinin yanından yürüyebilirler. İkisinin de birbirlerinin yanından yürümeye devam etmesi gibi bir amaca sahip olması onların birlikte yürüdüklerini söylemeyi mantıken yeterli kılar mı? Ben hayır derdim. Burada şunu söylemenin önemli olduğunu düşünüyorum: Herikisinin de sahip olduğu söz konusu amacın, karşı

tarafça bilinmemesinin mümkün olduğunu unutmayın. Sue endişeli bir şekilde Jack'e bakabilir, Jack onun yalnız başına yürümeyi istemesinden şüphelenebilir. Jack münzeviliğiyle biliniyordur bu da Sue'ya, durup uzaklaşması gerektiğini düşündürüyor olabilir. Bu ihtimal açıklığa kavuşturulduğunda *zayıf paylaşılan kişisel amaç analizi* diye adlandıracağım şeyi reddetmek zorundayız. (Burada neden 'zayıf' dediğim birazdan anlaşılacaktır.)

Buradaki sorun tam olarak nedir? İlk genel, informel hipotezim; belirli iki katılımcı yan yana yürürken verilen bu kişisel hedefin onlar ilgilenmedikleri sürece onları birbirine yaklaştıramayacağıdır.

Şimdi *güçlü paylaşılan kişisel amaç analizini* düşünelim. Bu yönden hem Sue hem Jack'in söz konusu amaca sahip olması onların arasındaki ortak bilgidir ve bu birlikte yürüyüşe çıkma durumu için mantıken gerekli ve yeterlidir. Genel hatlarıyla ifade etmek gerekirse: İkisinin de amacı onlar kaygı etmediği sürece ortaya çıkacaktır.⁴ Böyle bir ortak bilgi çeşitli durumlarda ortaya çıkabilir. Bazı durumlarda iki tarafın da herhangi bir şekilde rahatsızlık duymadan birkaç dakika boyunca birbirlerinin yanından yürümeye devam etmeleri yeterli olabilir. Her durumda, hatta söz konusu koşulların yerine getirildiği varsayılsa bile, birlikte yürümenin çok önemli bir özelliğinin eksik kalacağını iddia edeceğim. İlk önce söz konusu bu özellikten bahsedeceğim.

Zamanın bir noktasında Jack ve Sue'nun gerçekten birlikte yürüdüğünü varsayalım. Yani, bu birleşmede bütün koşulların mantıken uygun olduğunu varsayıyoruz, onlar tam olarak nelere. Şimdi Jack'in önden yürümeye başladığını farzedelim. Jack'in farkında olarak bazı özel koşulları yerine getirememesi tuhaf olacaktır. Dahası birlikte yürümek için yaklaşacak hamleyi göstermemesi onun için de tuhaf olacaktır. Tabii bunlar Jack gerçekten birlikte yürümeyi istiyorsa doğrudur. Eğer istediği buysa durumu nispeten dikkatli bir şekilde gözlemlemekte ve buna göre hareket etmekte başarısız oluyordur ve bu yönde hareket etmeye devam ederse isteğine karşın hareket etmiş olacaktır. Fakat dahası var.

Eğer Jack ve Sue gerçekten birlikte yürürlerse ve Jack ne olduğunu farketmeksizin görünür bir şekilde önden yürürse Sue'nun çeşitli şekillerde harekete geçtiğini hayal edebiliriz. Bir miktar sabırsızlıkla "Jack!" diye bağırabilir. Ona yetişip ciddi olarak "Yavaşlamak zorundasın! Sana yetişemiyorum." diyebilir. Her iki durumda da kibarca bile olsa Jack'i azarlar. Sue bunu yapmayabilir elbette, ancak tekrardan özel koşulların yerine getirilmemesi bunu *gerektirebilir*. Bir diğer deyişle,

öyle görünüyor ki böyle durumlarda Sue Jack'e sitem etmekte *hak sahibidir*². Hem Jack'ten hem de Sue'dan bu yetki sahipliğini anlamalarını bekleyebiliriz.

Jack'in bu *yükümlülüğü* fark etmesi ve bu yönde hareket etmesi aslında hak sahibi olmanın getireceği bir şeydir. (Ayrıca Sue da bununla yükümlüdür.) Jack bu durumu düzeltmek için yükümlülüğünü yerine getirip belirli roller sergileyebilir; durup Sue'nun ona yetişmesini bekleyerek, yavaşlayarak, teşvik edici bir gülümsemeyle onun yorulup yorulmadığını sorarak. Bunlar taraflardan birinin diğerinin öne geçtiğini fark ettiğinde bekleyeceğimiz şeylerdir. Yine de Jack buradakilerden birini yapmakla yükümlü olmasa da bu doğrultuda bir şey yapmakla yükümlüdür. Bu nokta haklar açısından da ortaya konabilir: Her biri diğerinin dikkatini çekmek ve eylemini düzeltmekte hak sahibidir. Yani birlikte yürümeye çıkanların çeşitli hak ve yükümlülüklerine sahip olduklarını fark etmelerini bekleyebiliriz.

Şu ana kadar bahsettiklerimiz, birlikte yürümeye çıkma kavramının varsayımsal bir analizi için aşağıdaki soruyu sormayı önerir. Önerilen koşullarda katılımcıların belirtilen hak sahiplikleri ve yükümlülükleri kabul etmemesi koşulların yerine getirildiğine dair zorunlu olarak bir şüphe uyandırır mı?

Güçlü paylaşılan kişisel amaç analizinin yukarıdaki testten geçemediğini iddia ediyorum. Daha açık ifade etmek gerekirse, birlikte yürümeye çıkanlar bu analizle belirlenen hak sahiplik ve yükümlülükleri şüpheye düşmeden reddedebilir. Bu iddianın açıklaması yapılacaktır.

Jack'in her ikisinin de yan yana yürümeyi amaçladığını bildiğini varsayalım. (Bunu ortak bilgi koşulunun devamı olarak da ele alabiliriz.) Jack'in, diğer her şey eşit olduğunda, hem onun hem Sue'nun amaçlarına ulaştıklarını görmek gibi bir *ahlaki göreve* sahip olduğunu düşünmesi olasıdır. Bu yolla toplam mutluluk maksimuma çıkarılacaktır. Fakat Jack'in tüm bunları bu şekilde görmemesi de aynı derecede olasıdır. Bir diğer deyişle Jack her ikisinin de paylaşılan kişisel amacı desteklemek gibi bir ahlaki görevinin olduğu yargısından yoksun olabilir. Bununla birlikte onun ahlaki sonucu oluşturmadaki bu başarısızlığı Jack'in neyi bildiği hakkındaki ilk varsayımı muhakkak şüpheye düşürecektir. Bunun meydana gelmesi için bizim Jack'in ahlaki görüşleri hakkında bazı öncüllere ihtiyacımız vardır.

Ahlaki göreve atıf daha genel bir soruyu öne çıkarır: Ahlaki görev konseptinden tamamen yoksun olanlar birlikte yürümeye çıkmaktan da yoksun olmak zorundalar mıdır? Görünüşe göre bu pek de kabul edilebilir değildir. Hâlbuki, eğer doğruysam, yürüyüşe çıkmak için dışarıda olan insanlardan *bu nedenden ötürü*

² (çev.) Burada ve makalenin diğer sayfalarında 'hak sahipliği' 'entitlement' kelimesinin karşılığı olarak yetkili olma anlamında kullanılmıştır. 'Right' kelimesinin karşılığı olan hak, haklı olmak ile karıştırılmamalıdır.

çeşitli sorumlukların ve yükümlüklerin varlığını kabul etmeleri beklenir. Bu durum, söz konusu hak ve yükümlülüklerin ahlaki hak ve yükümlülükler olmadığını göstermektedir. Burada kabaca, bu hak ve yükümlülüklerin nesnel değerler bazında temelleri olmadığını kastediyorum. Bu, birlikte yürümeye çıktığında ne gibi temel yükümlülük ve hak sahipliğinin olduğunu göstermek için sonrasını aydınlatacak nitelikte tatmin edici bir analizdir.⁵

Ahlak bir yana, eğer Jack'in amacı Sue'nun yanından yürümekse *sağduyu* açıkça onun Sue'nin durumunu dikkatli bir şekilde izlemesini ve birlikte yürümek için elinden gelen her şeyi yapmasını gerektirecektir. İkisinin de aynı amaca sahip olduğu ortak bilgisi sağduyulu nedenlere başvurulmasının uygun olduğunu gösteriyor. Ortak bilgi her iki tarafa da verildiğinde Sue, Jack'in her ikisinin de söz konusu amaca sahip olduğunu bildiğini bilecektir. Bu durumda, eğer Jack duruma göz kulak olmakta başarısız olursa Sue Jack'in hem irrasyonel hem de düşüncesiz olduğunu varsayabilir ve bu onunla birlikte yürümek istememesine yol açabilir. Böylece ortak bilgi ilavesi aralarında artan mesafeye dikkat etmesi ve gerekeni yapması için Jack'e daha da sağduyulu davranmasını gerektiren bir neden verdiği söylenebilir. Her hâlükârda, sağduyulu bir bakış açısından, bu Jack'in yükümlü olduğu şeydir. Fakat bu bize paylaşılan kişisel amaç analizini kurtarmamızda yardımcı olmaz.

Bilindiği üzere H.L.A. Hart "yükümlü olmak" ve "yükümlülüğe sahip olmak" arasında kavramsal bir ayrıma vurgu yapmıştır.⁶ Burada önemli bir ayrımın olduğu açıktır. En geniş anlamıyla bu ayrım sağduyulu değerlendirmelerden üretilen bir özellik (bu özellik her ne ise) ve farklı şekilde türeyen bir özellik arasındadır. İlk durumda, bu özellik için basitçe bir insanın ne istediğini ve istediğini elde edebilmek için nasıl hareket etmek zorunda olduğunu tartışıyoruz. İkinci durumda, bu öncüller yetersizdir. Açıkça görülüyor ki yürümeye çıkmak durumunda, ikinci türden bir yükümlülükle karşı karşıyayız. Bu durumda sadece bir yükümlülüğün varlığını değil, en baştan sitem etme hakkı olduğunu da savundum-. Bu özellikler yakından ilişkili görünüyor: *Bu yükümlülük öyledir ki Jack'in başarısız olması Sue'ya ona sitem etme hakkını veriyor.* Fakat özelliğin sadece sağduyulu değerlendirmelerden ötürü olması durumunda, Hart'ın 'yükümlü olmak' olarak ifade ettiği gibi, bu özellik ile sitem etme hakkı arasında öyle sıkı bir ilişki yoktur.

Yalnızca güçlü paylaşılan amaç analizi koşullarının yerine getirildiğini varsayarsak (diğer her şey önceki durumla aynıdır) Jack dikkatsizce ilerlediğinde Sue'nun onu azarlama hakkına sahip olduğu sonucunu çıkarmak için herhangi bir dayanak var mı? Tam aksine bu koşulların karşılanması onun Jack'le hiçbir şekilde etkileşime girmekle yükümlü olmadığını gösteriyor. Bununla, kabaca, bu koşulların kendi başına - özel yardımcı öncüller olmadan- onunla etkileşim içerisinde olmasını

gerektirmediğini kastediyorum. Eğer böyleyse birisi elbette, hangi anlamda olursa olsun doğru türden bir yükümlülüğün oluşturulmadığı sonucuna da varabilir.

Sue'nun pozisyonunda olan biri kendisini aşağıdaki düzeltmedeki gibi hissedebilir. O bağırarak Jack'in dikkatini çekmeyi istiyordur. Hatta Jack'e uygun bir sitem etmeyi ortaya çıkartabilecek türden bir baskı uygulamayı istiyordur. Fakat bu şekilde davranmaya hakkı olduğunu düşünmüyordur. Daha genel olarak ifade etmek gerekirse, Jack'in eylemlerine herhangi bir şekilde *müdahale etme* hakkına sahip olduğunu düşünmüyordur. Daha da açık olmak gerekirse, aralarında böyle bir hak sahipliğinin *oluşturduğunu* düşünmüyordur.⁷

Çeşitli yerlerde Charles Taylor'ın da öne sürdüğü gibi iki kişinin arasında ortak bilginin paylaşılması 'laf aramızda' diye adlandırdığı şeyi henüz ortaya çıkarmaz: Taylor'a göre bu 'kamusal alan' noktasında değildir. Taylor'ın burada göstermek istediği; söz konusu gerçek özellikle dilin kullanımıyla bir kez aktarıldığında, 'kamusal alanda' 'laf aramızda' olacaktır. Burada eğer paylaşılan ortak bilgi ve dil bilimsel iletişimi içeren durumlar arasında bizim amaçlarımız açısından bir farklılık varsa bunun görmeye değer olduğu ortaya atılır. Ya paylaşılan kişisel amaç ortak bilgisini öne sürmektense, hangi kaynaktan olursa olsun, her birinin diğerine söz konusu amaca sahip olduğunu söylemesinin ortak bilgi olduğunu varsayarsak?⁸

Burada işler biraz hassas, aslında söylenenden daha fazlası aktarılabilir, duruma göre azı ya da çoğu ile sonuçlandırılabilir. Ama diyelim ki bu durumda her biri diğerini sadece dış görünüşüne göre değerlendiriyor ve bu bir ortak bilgidir.(Muhtemelen Literalistlerin ya da G.E. Moore Topluluğunun üyeleri oldukları için bu bir ortak bilgidir.) Ardından Jack'in tuhaf bir şekilde "Şimdiki amacım seninle birlikte yürümektir," dediğini ve Sue'nun "Benim de amacım seninle birlikte yürümek!" şeklinde cevapladığını düşünelim. Durumun değişmesine rağmen, tarafların birlikte yürümeye çıkmalarını söylemek için gerekli olan önemli bir unsur hâlâ eksik görünüyor. Önceki gibi her biri diğer tarafın (sağduyulu ise) paylaşılan kişisel amaca ulaşıldığından emin olmak için elinden geleni yapacağını bildiğinden güvendedir. Fakat öncekinin aksine ikisinin de durumun yükümlülüğünü diğer tarafı tatmin edecek şekilde sonuçlandırmak zorunda kalmadığı ya da ikisinin de amaca ulaşamama durumunda diğerine sitem etme hakkına sahip olmadığı görülüyor.

Her biri kanıtlanırsa bile şu doğrudur: "Amacıma ulaşmak için elimden gelen her şeyi yapmaya niyetliyim. Örneğin, fark etmeden önden yürürsen dikkatini çekmek için bağırabilirim. Senin amacın benimkini elde etmekte bana yardımcı olmalı." Bu bir şeylerin kritik bir biçimde değişeceğini göstermez. Şimdi öngörülen durumda Jack bilmeden önden giderse Sue'nun onu arkasından çağıracağını 'beklemeye hak kazanacak' ve Sue, Jack'in onun yaptığı şeye şaşırmayacağını

'beklemeye hak kazanacak'. Bu durum Sue'nun bunları yapmasında onu daha az çekimser kılabilir. Fakat burada 'beklemeye hak kazanmak' demek (diğer her şeyin eşit olduğunda) amaçlarında başarıya ulaşacakları anlamının çıkarabileceğini söylemenin başka bir yoludur. Hiç kimse henüz *icra edecek doğru tarzda bir yükümlülüğe* ya da buna karşılık gelen *sitem etme vb. haklara* sahip gibi görünmüyor (Bu durumda sitem edilecek ne olabilirdi? Bu, kişinin yapılacak şeyle ilgili inançlarının ihlali noktasında şikayette bulunma hakkına sahip olup olmamasına bağlıdır. Muhtemelen Jack şöyle şikayet edebilir: "Beni uyaracağına inandım, böylece durumu izlemekle daha az ilgilendim." Burada örtük itirazın ahlaki düşüncelere yönelik olacağını öne sürüyorum. Jack şunu ekleyebilir: "Sana güvenebileceğimi anlamalıydın." Hâlbuki gerçek bir birlikte yürüme için Jack aralarında *oluşmuş anlayışa* başvurarak "Neden beni uyardın!?" deyip çok daha katı olmayı göze alabilirdi.)

Buraya kadar birlikte yürümenin üç açıklaması da yetersiz görünüyor. İki tarafın da yan yana yürümesinin her bir tarafın kişisel amacı olduğuna dair ortak bilgi gerektiren güçlü paylaşılan kişisel amaç analizine odaklandım. Böyle bir durumda genel olarak ahlak nedenleri, sağduyu ya da dikkat, her birinin diğerinin eylemlerini gözlemesini ya da her birinin istediği amaca ulaşması için elinden geleni yapmasını teşvik edebilir. Yine de bu durumda belirli bazı yükümlülükler ve hak sahiplikleri oluşturulamaz. İnsanlar birlikte yürümeye çıktığı sürece her biri ilgili amaca ulaşmak için ellerinden geleni yapmakla yükümlü olduklarını anlayacaklardır. Dahası yükümlülüğü yerine getirmek için eylemin başarısızlığı durumunda her birinin diğerine sitem etme *hakkı vardır*. Söz konusu temel yükümlülüklerin ve hak sahipliklerinin ahlaki yükümlülükler ve hak sahiplikleri oldukları şüphelidir. Aynı zamanda sadece bir sağduyu ya da kişisel çıkar meselesi de değildirler. Her şeyden önemlisi bu temel yükümlülükler ve haklar birlikte yürümeye çıkma olgusunun doğrudan bir işlevi olarak görünüyorlar. Sonuç olarak görmezden gelinmeye yol açabilecek belirli 'dışsal faktörler' ya da değerlendirmeler 'hâlâ oradalar'. Birlikte yürümeye çıkmakla ilgili bu çeşitli yargılar nasıl makul bir şekilde açıklanabilir?

III. BİRLİKTE YÜRÜYÜŞE ÇIKMAK: AÇIKLAMANIN BİR TASLAĞI

Jack Smith'in Sue'nun dikkatini çekmek için öksürdüğünü ve sonrasında, onun Sue Jones olup olmadığını ve ona eşlik etmesinin bir sakıncası olup olmadığını sorduğunu ve Sue: "Hayır bir sakınca yok, eşlik etmenizden memnun olurum," dediğini farz edelim. Bu muhtemelen birlikte yürümeye çıkma durumunu telaffuz etmek için yeterlidir. Değişim meydana geldikten sonra iki taraf da birlikte yürümeye çıkmak için uygun eylem ve tavırlarının olduğunu varsaymaya hak kazanacaklardır.

Bu etkileşimde önemli unsurlar nelerdi? İlk nitelendirme olarak: İki taraf da diğerinin eşliğinde yürümeyi kabul ederek *işbirliğine gitmekte* istekli olduğunu açıklığa kavuşturdu. Bu noktayı koymanın başka yolları da vardır. Söz konusu amacın kişinin *kendisi ve diğeri tarafından* kabul edilebildiğini ve bunun gerçekleşmesi için istekli olduklarını açıkça gösterdiklerini daha önce söylemiş olabilirim. Şimdilik varsayarak özetlemek gerekirse birlikte yürümeye çıkmak için her biri *amacın çoğul öznesini* diğeriyle kurmakta istekli olduğunu, diğerinin eşliğinde yürüdüğünü ifade etmek zorundadır. ‘Çoğul Özne’ benim teknik terimimdir, anlamı dikkatlice birazdan belirtilecektir.

Söz konusu amacın çoğul öznesini oluşturmaya yönelik bu istekliliğin, ortak bilgi koşullarında her iki tarafça da ifade edildiğinde her kişinin, o amacın çoğul öznesinin kurucu unsuru olarak, *kapasiteleri dâhilinde söz konusu amacı takip etmesine* sebep olacağını farz ediyorum.. Böylece biz de ortak bilgi koşullarında her birinin diğeriyle yürümek için olan isteklilik ifadesinin, ilgili amacın çoğul öznesi olduğu ve dolayısıyla birlikte yürümeye çıkmaları için mantıksal olarak yeterli olduğunu düşünebiliriz.

Eğer bu doğruysa bütün bunlar olduktan sonra ilgili yükümlülükler ve hak sahiplikleri yerinde olacaktır ve taraflardan da bunu bilmelerini bekleyebiliriz. Çoğul öznellik fikrine özel bir anlam atfedildiğinde bu şekilde olacağını düşünüyorum. Görünen o ki, istediğim şekilde (bağımsızca) kendimi ifade etmem beni klasik politika teorisyenlerinin diliyle çarpıcı benzerliğin içerisine sürüklüyor.

Öncelikle çoğul öznellik hakkında söylemek istediklerimle başlayayım. Bir amaç çoğul bir özneye sahip olduğunda, birkaç kişiden (iki veya daha fazla) her biri aslında, bu amaca adanmış bir irade havuzunun parçası olmak için kendi iradesini sunmuştur.. Her biri bu ortak bilgi koşulunu sağladığında havuz oluşturulmuş olacaktır. Böylece elde edilen şey, belirli bir amaca adanmış tek bir ‘çoğul irade’ oluşturacak şekilde bir dizi bireysel iradenin birbirine bağlanmasıdır.

Bu bağlanmanın gerçekleştiği hassas mekanizma oldukça özeldir. Bireylerin iradeleri *aynı anda* ve birbirinden *bağımsızca* bağlanmışlardır. Bu yüzden burada her birinin tek taraflı olarak söz konusu olan amaca bağlı olması bu etkileşimden kurtulmak için kendini bir başkasına borçlu bırakması gibi bir ‘vaatler değişimi’ söz konusu değildir, kişi bu özel etkileşim üzerinden bir şey öne sürmemiştir. Aslında bir kişinin ilk tek taraflı kararı diğerine bağlı bırakıp şöyle dediği de söylenemez: “Sen bir taahhütte bulunduğunda beni de taahhütte bulunmuş sayabilirsin.” Daha ziyade her biri özel bir formda *koşullu taahhüdü* ifade ettiğinde; mesela her biri sadece bunu benzer şekilde ifade ettiğinde taahhüt herkes tarafından sağlanmış olur. Bu yüzden bütün iradeler aynı zamanda ve bağımsızca birbirine bağlanır. Her bir taahhütün karakteri

şu şekildedir: Kimse tahahhütten vazgeçemez; her biri başarı için diğerine yükümlüdür; böylece diğerleri tarafından bu başarıya hak kazanır. Bu bence etkileşimlerde elde edilen bir şeydir, mesela benim örneğimde Jack Sue'ya eşlik edip edemeyeceğini sorduğunda Sue bunun olabileceğini söyler. Bu etkileşim ortaya çıktığında (ve diğer her şey eşit olduğunda) söz konusu taahhütler gerçekleşir.

Bu taahhüdün kapsamını en iyi şekilde nasıl tarif edebiliriz? Çok genel bir şekilde iradeler havuzunun tek bir belirli amaca adandığını söylemişim. Bu, muhtemelen belirsiz de olsa yol gösteren bir fikirdir. Bir diğer deyişle, her biri bir amacın peşinden tek bir kişinin parçasıymış ya da eylemin öznesiymiş gibi hareket etmek zorundadır. Ya da her biri, iki kişiyi içeren tek bir beden bir parçası olarak hareket edeceklerdir. Anlaşılacağı üzere, somut bir durumda kişinin hak ve sorumluluklarının kapsamı nispeten belirginleşir.

Bu, çoğul öznenin parçası olmanın ne olduğu açıklaması ışığında 'biz' zamirini de dahil eden semantik bir fenomen olarak kullanılabilir. (Bunu fark ettikten sonra Wilfrid Sellars'ın daha önce bunu belirttiğini gördüm.)⁹

'G amacını istiyoruz.' biçiminde öncüllerin eylem hakkında bazı kesin anlamlar çıkarmaya uygun olduğu görülüyor. Bu yüzden Sue'nun "Yan yana yürümek istiyoruz." öncülü "Jack önden yürüyor." ve "Amacımıza ulaşmak için en iyi yol Jack'e yavaşlamasını söylemektir." öncülleriyle birlikte Sue'nun Jack'e yavaşlamasını söylemesi gerektiğini belirlemekte yeterli (diğer her şey eşit olduğunda) görünüyor. Bir başka ifadeyle eğer verilen öncüller rasyonelse ve kabul edilebiliyorsa Sue'dan bu doğrultuda hareket etmesini bekliyoruz. Sezgisel olarak, 'biz' öncülüne Sue'nun kişisel amaçlarının dâhil olduğu 'ben' öncülü ile herhangi bir bozulma olmaksızın sonuca varıldığını düşünüyorum.¹⁰ Bunu kabul edelim, peki bunu nasıl açıklayabiliriz? 'Biz' hipotezi az önce detaylandırılan anlamda çoğul özneye işaret etmesi bakımından bize tatmin edici bir açıklama veriyor.

Eğer 'biz' bir amacın çoğul bir öznesine işaret ediyorsa, o amaca adanmış iradeler havuzuna da işaret eder. Sue'nun durumunda onun 'biz' i kullanımı kendisinin de üyesi olduğu iradeler havuzunu işaret eder. O, iradesini havuzun yöneldiği belirli bir amacın hizmetine bağlı olarak anlıyor. Bu yüzden kendisini söz konusu amaca en iyi şekilde hizmet etmek zorunda olduğunu düşünür. Bu ona bu doğrultuda hareket etmesi için (oldukça güçlü) bir neden verir. Amaçlarına referans olmayan, sonucu etkileyen bir müdahale gerekli değildir. Katılımcı bir birey için eylem nedeni oluşturmada 'amacımız' şeklinde bir öncül, 'amacım' öncülü kadar etkilidir. Özetle çoğul bir öznenin, belirli bir amaca adanmış bir iradeler havuzu açısından açıklaması, 'biz' in konuşmacının bir parçası olduğu çoğul bir özneye işaret

ettiği varsayımıyla bağlantılı şekilde belirli bir amaca adanmış olarak, ayrıştırılmamış bir 'biz' öncülünden yapılan çıkarımları makul bir şekilde açıklar.

Şimdi, yürümeye çıkanlar duruma uygun olarak birbirlerine 'biz' olarak gönderme yapar, en azından yürüyüşleriyle ilgili olarak. Bu duruma uygun olarak şunları söyleyebilirler: "Burada durabilir miyiz?", "Ormanın içinden geçelim mi?".¹¹ Bununla birlikte not edilen türde çıkarımlar çeşitli bağlantılarda uygun görülecektir. Bu, yürümeye çıkanların söz konusu anlamda bir çoğul özneyi şekillendirdiğini destekler. Bu varsayım 'biz' in kullanımlarına tatmin edici bir açıklama getirir.

Başka bir kişiyle birlikte yürümeye çıkmanın, katılımcıların paylaşılan kişisel amacının aksine, amacın çoğul bir öznenin amacı olduğu özel bir türde katılmayı içerdiğini savundum. Alternatif olarak, yürümeye çıkmak iki ya da daha fazla 'benim amacım' yerine bir 'bizim amacımız' ı içerir. Bunu 'paylaşılan', 'ortaklaşa', 'kolektif' eylemler gibi bu türden birçok aktivite olduğu için ele aldım. Örnekler 'seyahat etmek', 'birlikte yemek', 'birlikte dans etmek', 'birlikte bir cinayeti soruşturmak' vb.ni kapsayacaktır.¹²

IV. GENEL OLARAK SOSYAL GRUPLAR

Bütün bunların sosyal gruplarla ne ilgisi var? Hızlıca söylemek gerekirse insan sosyal grupları bence çoğul öznelerdir. Sosyal grup oluşturmak için birtakım insanın bir çoğul özne oluşturması mantiken gerekli ve yeterlidir. Açıkçası bu sosyal grupları sezgisel kavrayışımız hakkında bir tezdur. Veri, diğer şeylerin yanı sıra, sosyologlar ve diğerleri tarafından oluşturulan sözde sosyal grupların açık uçlu listesini içerir. Bunlar tamamen açık değildir fakat çoğul özne açıklamasının onlara makul ve ikna edici bir gerekçe verdiğine inanıyorum.

Şimdi bu tezin önemli kısımlarını açıklayalım. Birlikte yürümeye çıkanların belirli bir amacın (kabaca, belirli bir süre boyunca yan yana yürüme amacının) çoğul öznesini oluşturduğunu öne sürdüm. Belirli bir insan grubunun bir amacın çoğul öznesi olduklarında, 'paylaşılan', 'ortaklaşa', 'kolektif' gibi amacı olduğunu varsayalım. Şimdi, bazı durumlar, kesinlikle bir sosyal grubu içeriyor gibi görünürken uygun bir şekilde paylaşılan bir amaç içermediği görünüyor. Örneğin, "Son Toplantının Tutanağı" hikayesinde John Updike tarafından oluşturulan hayali kurulda, (eğer varsa) genel ücret hakkında üyelerin kafası karışiktır. Kurulların birtakım amaçları olduğu doğrudur. Fakat, peki ya aileler? Burada, psikolojik yakınlık için bireysel ihtiyaçların karşılanması gibi, aile yaşamının sahip olabileceği yararlı etkilerden bahsetmiyorum. Aile kurarken birtakım insanların *paylaşılan bir amacı* ya da *amaçları* olmak zorunda olduğunu açık bulmuyorum.

Argümanın yararına tüm sosyal grupların paylaşılan bir amaca sahip olmadığını varsaysak bile bu, sosyal grupların çoğul öznel olmasını herhangi bir durumda çürütmez. Genel anlamıyla, çoğul özne temel kavramı paylaşılan eylem kavramının içine iyice yerleştirilmiş değildir, örneğin, bu ayrıca bizim paylaşılan ya da kolektif inanç kavramımızda ya da prensibimizde görülebilir.

Bu kavramların detaylı analizini savunmak ve geliştirmek için bu makalede yeterince alan yoktur fakat örnek üzerinden kısaca bu kavramları inceleyebiliriz. Yürüyüş yaparken Jack'in "Ne kadar harika bir hava!" dediğini ve Sue'nun da aynı fikirde olduğunu farz edelim. Eğer ardından ortak arkadaşları olan Jill ile karşılaşırlarsa ve Jill "Off, çok sıcak!" derse Sue "Gerçekten böyle mi düşünüyorsun? Biz harika olduğumu düşünmüştük," şeklinde cevaplayabilir. Başka bir deyişle, Jack ve Sue'nun önceki dönütü tam anlamıyla 'bizimki'ne atıfta bulunarak oluşturulmuş bir görüş olarak sayılabilir. Benim iddiam, daha açık bir biçimde, onların şu anda çoğul özne anlayışının üyeleri olduğudur. Bu, paylaşılan bir amaca dâhil olanlarda olduğu gibi, birtakım yükümlükleri beraberinde getirir. Bu görüşle ilgili olarak - dediğimiz gibi- 'aynı fikirde' görünmeye çalışmalıdırlar.

Benzer bir şekilde, Sue ve Jack kendi kendilerine eylem ilkesinin çoğul öznesini oluşturabilirler. Jack'in Sue'dan her seçim noktasında nereden geri döneceklerini belirlemesi istediğini farzedelim. Bir süre sonra Sue kendi kendine bir nokta seçer ve Jack onun yönlendirmesini takip eder. Fakat yoldaki keskin çatallaşmayla Jack 'dizginleri alıyor' gibi görünüyor. Sue hafif eğlenceli bir şekilde "Kararları benim verdiğimi sanıyordum!" der ve Jack ondan özür diler. Böyle bir senaryo göz önüne alındığında, Jack ve Sue'nun bir ilkenin çoğul öznesini oluşturmaya başladığını söyleyebileceğiz. Bu durumda ilke basit bir 'yetki' dir ve gruba dahil olan kişiler arasındaki *sosyal anlaşmaya* işaret eder.(Sue'nun ifadesi taraflı olabilir fakat Jack onunla birlikte gittiği sürece doğru tutumlar ifade edilecektir ve böylece bu eylemlerle çoğul bir özne oluşturacaklardır.¹³)

Çoğul öznellik bu durumda sadece amaçlarla değil ayrıca, en azından, eylemin inanç ve ilkelerini de içerir. Sosyal grup oluşturmak için insanlar bir tür çoğul özne oluşturmak zorundadırlar ve her çoğul özne bir sosyal gruptur. Bu, durumu daha az sınırlayıcı yapar. Updike'in kurulu belirgin bir kolektif amaçtan yoksun olsun ya da olmasın, tıpkı birçok ailede olduğu gibi muhtemelen birçok kolektif inacı ve ilkeyi içinde barındırır.

Bu makaledeki iddiam, eğer sosyal gruplar için bir anahtar arıyorsak istediğimizi birlikte yürümek fenomeninde bulabileceğimizdir. Bu iddia açık bir şekilde iki insanın birlikte yürümek için çoğul bir özne oluşturmak zorunda olduklarını ortaya çıkıyor. Sosyal gruplar için anahtar çoğul özne kavramıdır. Çoğul

öznel sosyal gruplar içindir. Kalan boşlukta kısaca sosyal gruplar görüşünü destekleme girişiminde bulunacağım.

Açıkça herhangi bir şekilde çoğul özne oluşturanlar kendi başlarına 'biz', 'bizim amacımız', 'bizim inancımız' vb.ne tam anlamıyla gönderme yapabilirler. Bu çoğul öznellik, sosyal gruplar arasındaki bağlantı fikrini destekler.'Biz' genellikle grup üyeliği duygusunu vurgulamak ya da yaratmak için kullanılır. Politik retorik "Biz Amerikalılar!", "Biz sendikacılar" gibi ifadelerle doludur. Bunları Tonto'nun Lone Ranger'a cevabıyla karşılaştırın: "Biz beyaz adamlar?" Politikadan bahsetmek şüphe uyandırabilir. Analiz çok mu geniş oldu? Uluslar, kulüpler, hatta aileler gibi gruplarda politik sorulara sıkça rastlanır. Bu tür sorunlar yürümek gibi küçük ölçekli teşebbüslerde ortaya çıkabilir. Burada birisi bir sosyal grubun olup olmadığını merak edebilir. Sonraki fikir bu şüpheyi ortadan kaldıracaktır. Yürümeye çıkanların çözmesi gereken birçok problemi vardır. Örneğin, ne kadar süre yürümelilerdir? Nereye gideceklerdir? Konuşacaklar mı? Konuşacaklarsa, ne hakkında? Hem kolektif fikirlerin hem de müşterek ilkelerin neticelenmesi muhtemeldir. Birisi her zaman böylesi karar ve ilkelerin adil bir yere varıp varamayacağını ve konuşmaların içeriğinin yeterli olup olmadığını sorgulayabilir. Jack, Sue'yu konuşmaya zorluyor mu? Sue Jack'i yavaşlamaya zorluyor mu? İşler mevcut duruma göre düzenlendiğinde Sue'nun çıkarları göz ardı edilebilir mi? Açıkçası birlikte yürümenin bile politik bir boyutu vardır.

Hatta çoğul öznenin oluşumunu tarif ederken kullanılmasının en uygun olduğunu hissettiğim dilin bile yakın bir şekilde politik teorinin klasik çalışmalarına benzemesi oldukça çarpıcıdır.

Rousseau *Toplum Sözleşmesi*'nin başlarında belirli bir insan topluluğuna karşın bir birliğin oluşturulmasını tartışırken, şunları yazar:

Ama insanlar yeni güçler yaratamadıklarına, eldeki güçleri birleştirip kullanmaktan başka bir şey yapamadıklarına göre, kendilerini korumak için yapacakları tek şey, birleşerek direktme gücünü alt edebilecek bir güçbirliği kurmak, bu güçleri bir tek dürtücü güçle yönetmek ve elbirliğiyle hareket etmektir.^{3 14}

Bu nispeten belirsizdir ve Rousseu'nun aklından geçenlerden emin olduğumu iddia etmiyorum veya iddia etmem de gerekmiyor. Fakat kitapta bu ve çeşitli diğer paragraflar açıkça çoğul öznel hakkında söylemek istediklerimle benzerlik gösteriyor.

³ Jean Jacques Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Hasan Ali Yücel Klasikleri, İstanbul, 2012, s.13 .

Ayrıca ,Hobbes, devleti⁴ oluşturmak için insanların yapmak zorunda olduklarını şöyle ifade eder:

Bütün kudret ve güçlerini, tek kişiye ya da hepsinin iradesini...tek bir iradeye devredecek heyet...^{5 15}

Hobbes 'tek kişide' tüm 'heyet'in birleşmesini bir olasılık olarak ekler. Bu ilkede muhtemelen tüm insanların heyeti de olabilir. Bu insanların koşullu olarak iradelerini ortak hedeflere ya da görüşlere teslim etme fikrinden çok da farklı görünmüyor. Ayrıca Hobbes'un 'gerçek birlik' i oluşturan mekanizma hakkında söylediklerini düşünün: "herkesin, bu kişi ve heyetin, ortak barış ve güvenlikle ilgili işlerde yapacağı veya yaptıracığı şeylerin amili olmayı kabul etmesi; ve kendi iradesini o kişi veya heyetin iradesine ve muhakemesine de onun muhakemesine tabi kılmasıdır. Bu onaylamak ve rıza göstermekten öte bir şeydir; *senin de hakkını ona bırakman ve onun bütün eylemlerinde aynı şekilde yetkili kılman şartıyla, kendimi yönetme hakkını bu kişiye veya bu heyete bırakıyorum, demekle aynıymış gibi görünür*"^{6 16}

Geçmişteki işbirlikleri ve devletlerle ilgili açıklamaları içeren bu analogiler argümanım için ne gerekli ne de nihai olsa da, genel olarak sosyal grupları çoğul öznelerle birleştirme fikrine bir dereceye kadar destek sağlar. Yine de Hobbes ve Rousseau bütün uluslardan bahsetmişlerdir. Tasarladıkları mekanizmanın temelleri iki insanın yürümesi gibi bir fenomene dâhildir.

George Simmel iki kişilik grubu ya da 'ikili'liği daha büyük gruplardan önemli bir biçimde farklı kabul etmiştir. Bir ikilide her iki kişi de bilir ki kendisi olmadan grup varlığını sona erdirecektir. En az üç insan olduğu sürece grup bir kişinin kaybıyla hayatta kalabilir. İkilideki insanlar, o halde, bireysel üyelerin olduğu gruplara 'ilave' edilmiş gibi hissederler. Birisi bunu ve bununla bağlantılı gözlemleri, ikili grubun tam teşekküllü sosyal grup olarak sayılabilmesi fikrini reddetmeden kabul edebilir. Basitçe özel karakterli bir sosyal grup olarak görülebilir.¹⁷ Geçici ikililerin özel grupların çoğul özne yaklaşımını kapsamamasına dair kaygılar oldukça fazladır. Birisi ayrıca açıklamanın çok dar olduğunu düşünebilir. O nedenle kısaca bu iki endişeye değineceğim.

İlk olarak, gerçekten bir grupta ortaklaşa kabul edilen bir ilke, inanç ya da amacın olup olmadığı sorgulanabilir. Amerika Birleşik Devletlerini düşünün. Her Amerikalı bir diğer Amerikalı ile çoğul özne oluşturur mu? Bunu başka bir soruyla cevaplayayım: Amerika Birleşik Devletleri paradigmatic sosyal grup mudur? Yani Amerika'daki insanlar sosyal grup olma koşullarını net bir şekilde karşılıyor mu? Eğer

⁴ Makaledeki 'commonwealth' kelimesi 'devlet' şeklinde çevirilmıştır, bir kafa karışıklığı olmaması açısından 'state' ya da 'government' olarak anlaşılmalıdır.

⁵ Thomas Hobbes, Leviathan, Yapı Kredi Yayınları- 319 Kazım Taşkent Klasik Yapıtlar Dizisi-9, s.128

⁶ Thomas Hobbes, Leviathan, Yapı Kredi Yayınları- 319 Kazım Taşkent Klasik Yapıtlar Dizisi-9, s.128

değilse ilk soruya verilen negatif bir cevap grupların çoğul öznesi açıklamasına şüphe düşürmez. İnsanların sık sık ulusları, sosyal gruplar listesine koyduğu doğrudur ve Amerika Birleşik Devletleri ulus olarak kabul edilir. Ancak uluslar olarak düşünmede bir sakınca görmediğimiz tüm nüfusların paradigmatik sosyal gruplar olması gerektiği açık değildir.

İRdeleğim ikinci endişe ise çoğu kuramlaştırmamızın odak noktası olan nüfus türü ile ilgilidir. Belirli bir toplumda ne gibi ekonomik sınıflar, örneğin mavi yakalı şeklinde anılan, vardır? Bunlar elbette her zaman çoğul özneler değildir. Bunun doğru olduğunu düşünüyorum ancak bunun çoğul özne meselesine bir problem doğurduğunu düşünmüyorum. Genellikle sosyologlar ve diğerleri tarafından belirlenen informel sosyal grup listeleri bu şekilde ekonomik sınıfları içermez. Bu tür sınıfların büyüklüğü onların sosyal gruplar olarak düşünülmesi gerektiği anlamına gelmez. Özetle, sosyal gruplar meselesinin tüm gerçek ekonomik sınıfların kapsamı içerisine dahil edilememesinin bir sıkıntı olduğunu düşünmüyorum. Elbette, eğer belirtilen sınıf bir çoğul özne oluşturuyorsa o halde bir grup olarak sayılacaktır bu açıklamaya göre. Ayrıca bir çoğul öznenin bir inancı kabul etmekten daha fazlasını yapamayabileceğini hatırlatayım.

Son olarak, herhangi bir etiket hakkında tartışmak istemiyorum. Birlikte yürümeye çıkanların çoğul bir özne oluşturduğunu ve sosyal grup kavramımızın (aile ya da aynı sınıfa ait veya benzer çıkarları ve hedefleri olan kimselerden oluşan gruplarla ilgili kavramlarımızın) çoğul bir özne kavramı olduğunu varsaymak için çeşitli nedenlerin oluşunu öne sürdüm. Her hâlükârda insanların sosyal yaşamını açıklamakta çoğul özne kavramının anahtar bir kavram olduğunu savunuyorum. Uluslarda, kulüplerde, ailelerde ve hatta yürüyüşlerde bile bu yaşamın büyük bir bölümünü bilgilendirir ve yönlendirir.

EK

Giriş sayfasında bahsettiğim yöntemsel ve ontolojik kaygılara karşı benim argümanımı uygulayıp işleyip işlemediğine bakmak için burada hiç yer kalmadı. Fakat çoğul özneler insanların sosyal dünyasının merkezinde olduğu anlaşıldığında yöntem ve ontolojinin yeni ve oldukça özel soruları belirgin hâle gelecektir.¹⁸

NOTLAR

¹⁸Bu açıklayıcı niyet göz önüne alındığında bu alanda bir literatür taramasına girişmeyeceğim ya da benim görüşlerimi bir başkasıyla karşılaştırmayacağım. Bir süredir birlikte yürüyüşe çıkmak gibi sosyal bir fenomenin doğasını detaylı bir şekilde tartışan kişi Raimo Tuomela'dır, çalışmaları ben ilk analizimi geliştirdikten sonra karşıma çıktı. Bkz. Tuomela, *A Theory of Social Action* (Dordrecht, 1984),

and "Social Action," in *Social Action*, edited by G. Seebass and R. Tuomela (Dordrecht, 1985), 103-27, ve başka bir yerde. Tuomela'nın vardığı sonuçları benimkilerden önemli ölçüde farklı olduğunu düşünüyorum. Özellikle, o fenomenlere özel bir tür içkin normatiflik atfetmez, ben fenomenleri merkez olarak ele aldım. Burada açıklamalarımızı daha detaylı bir karşılaştırmak için alan yoktur.

² Georg Simmel, *On Individuality and Social Form* (Chicago, 1971), 24. Original German publication, 1908. Dikkatim son zamanlarda Walter Wallece'in alıntısı olan bu pasaja çekildi. "Towards a Disciplinary Matrix in Sociology," in *Handbook of Sociology*, edited by Neil J. Smelser (Berkeley, 1988), 33.

'Toplumsallaşma' bir Almanca *Vergesellschaftung* çevirisidir. "Sosyal grup oluşturma süreci" biraz kullanışsız fakat tanıdık gelen bir çeviri.

Simmel 'toplumsallaşma' hakkında daha az dinamik çağrışıma sahip olan devam eden 'toplum' ya da 'sosyal grup'un aksine, süreç ya da olay olarak konuşmayı tercih eder, bkz. Simmel: ". . . toplum, yaşamı sürekli serbest bıraktığından. . . bireylerin yaptığı ve acı çektiği bir şeydir. Bunun temel karakterine sadık olmak açısından gereği gibi yani toplum olarak değil toplumsallaşma olarak konuşulmalıdır." (*Fundamental Problems of Sociology*, in *The Sociology of Georg Simmel*, translated and edited by K. H. Wolff (New York, 1969), 10. Ayrıca Wolff'un çevirisinde, s. Ixiii.

³ Daha detaylı bir tartışma için bkz. *On Social Facts*, özellikle bölüm 4.

⁴ 'Ortak bilgi' Dawid Lewis'in teknik terimidir. David Lewis, *Convention* (Cambridge, Mass., 1969). Ayrıca bkz. Schiffer, *Meaning* (Oxford, 1972), 'karşılıklı bilgi üzerine'. Aslında nasıl tanımlanacağı biraz tartışmalıdır. Bkz.örn. David Lewis, "Languages and Language," in *Language, Mind, and Knowledge*, *Minnesota Studies in the Philosophy of Science*, vol. 7, edited by K. Gunderson (Minneapolis, 1975); Jan Heal, "Common Knowledge," *Philosophical Quarterly* 28 (1978). Ayrıca Bkz. *On Social Facts*.

⁵ Bunları ve politik yükümlülükler problemiyle bağlantılı noktaları kitabımda birleştiriyorum. *Social Ontology and Political Obligation*, devam etmekte.

⁶ Bkz. H. L. A. Hart, *The Concept of Law* (Oxford, 1961).

⁷ Taraflar arasında doğru türde bir hak sahipliği kurulsa bile, kişi bundan yararlanamayacağını hissedebilir. Sue kendisini belirli bir şekilde ifade etmekte isteksiz olabilir, hatta öyle olduğunda bile ve bunu yapmaya yetkiliyken. Sue Jack'i azarlayıcı bir yolla çağırmakta isteksiz olabilir, eğer Jack'in eleştiriye karşı bir isteksizliği olduğunu biliyorsa ya da herhangi bir türde ve ona parlaması mümkünse. Böyle durumlar birinin haklı olduğunu bildiği durumda eylemi dizginlemek için yeterli bir motivasyon verir.

Uygun şekilde bir hak sahipliğinin oluşturulmadığı anlaşıldığında bu eylemde bir kırılma eğilimi olacaktır. Bu, elbette, düşüncelessiz eylem ihtimalini ya da kişinin ahlaki haklara ilişkin inançları açısından meşrulaştırdığı eylemi dışarıda bırakmaz.

⁸ Muhtemelen Taylor'ın paradigmasına en yakın olan durum Jack'in şöyle söylemesidir: "Açıkçası sen ve benim birbirimizin eşliğinde yürümek gibi bir hedefimiz olur." ve Sue bunu onaylar. Paylaşılan kişisel amaç gerçeği tek bir beyan ile bağlantılı olur. Ayrıca metinde durumda vardığım sonuç buradaki duruma destekliyor gibi görünüyor. Burada söz konusu olan etkileşimlerde Taylor'a katılıyorum, durumda önemli bir değişim ortaya çıkar. Dediğim gibi Jack ve Sue'nun artık birlikte oldukları görüşünü kabul ettikleri doğrudur ki her ikisi de birbirlerinin eşliğinde yürümek gibi bir hedefleri vardır. Bunlar için aşağıya bakınız ve ayrıca Gilbert, "Modelling Collective Belief," *Synthese* 73 (1987): 185-201, and *On Social Facts*, chap 5.

⁹ Bkz.,örneğin, Sellars, "Imperatives, Intentions, and the Logic of 'Ought'," in *Morality and the Language of Conduct*, edited by G. Nakhnikian and H.-N.C astaneda (Detroit, 1963).

¹⁰ Bu fikrin daha ileri savunusu için Bkz. *On Social Facts*. bölüm 7. Özellikle, rasyonel olarak eylem üreten tüm akıl yürütmelerin temsilcisinin kişisel arzusuna atıfta bulunduğunu öne süre oldukça bu popüler argümana karşı çıktım.

¹¹ Başka bir yerde 'A'yı yapalım mı?' ifadesinin ilgili bir konuşmacı ve dinleyiciye her zaman doğru bir şekilde söylenmediğini savundum. Bkz. *On Social Facts*, pp. 175ff.

¹² Bir uyarı: bu alanda kullanılan ifadeler biraz belirsiz olabilir. 'Birlikte', 'yakın mesafede' olmaktan daha fazlasını ifade edebilir ve dolayısıyla 'birlikte seyahat etmek' gibi ifadeler zaman zaman böyle kastedilebiliyor. Casusluk şebekesinin başı meslektaşına şöyle söyleyebilir: "Kim ve Don Cuma günü birlikte seyahat ediyor olacaklar." anlamı sadece aynı trende seyahat edecekleri vb. olabilir. "Kim, Don'ın orada olacağını bilmiyor. Don'ın ona göz kulak olmasını istiyorum." diye ekleyebilir. Bununla birlikte, standart olarak, bu bölümde söz konusu olan etkinlik, seyahat etmek özel türden işlerle uğraşanlar için kullanılabilir.

¹³ Burada söz konusu olan sosyal anlaşmalar hakkında daha fazla bilgi için bkz. *On Social Facts*, chap. 6, özellikle s. 373ff. David Lewis'in etkileyici (ve bir o kadar da farklı) tartışması için, bkz. Benim "Game Theory and Convention," *Synthese* 46 (1981):44-93; "Notes on the Concept of a Social Convention," *New Literary History* (1983):225-51; *On Social Facts*, chap. 6, and "Rationality, Coordination, and Convention," *Synthese* içerisinde yakında çıkacak..

¹⁴ J. J. Rousseau, *The Social Contract* (Indianapolis, 1983), bkz. I, chap. 6, p. 23.

¹⁵ Thomas Hobbes, *Leviathan* (New York, 1982), Part II, chap. 17, p. 227.

¹⁶ *Ibid.*, original emphasis.

¹⁷ Cf. Simmel, "Quantitative Aspects of the Group," in *The Sociology of Georg Simmel*, "en basit sosyolojik oluşum...iki element arasında işleyen...kendisi bir toplumsallaşmadır."(s.122)

¹⁸ 'sosyal grupların çoğul özneler olduğu 'bireycilik' ve 'bütüncülük' arasındaki tartışma için, bkz. *On Social Facts*, bölüm 7.

Bu makalenin eski versiyonu, "Rousseau'ya Bazı Dipnotlar" başlığıyla, 1986 baharında Connecticut üniversitesi Felsefe Bölümüne sunulmuştur. Sonraki versiyonu, yaklaşık olarak şimdiki makale, 1989'da Michigan Üniversitesi Felsefe bölümüne sunulmuştur. Aldığım bütün yorumlara minnettarım ve özellikle Alan Gibbard, Peter Railton ve Crispin Wright'a çalışmamı benimle tartıştıkları için teşekkür ediyorum.